

Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár

A könyvtár

Könyvtárunk a Semmelweis Orvostörténeti Múzeummal és Levéltárral alkot közös intézményt: szervezetileg az Arany Sas Patikamúzeum és az Ernyey József Gyógyszerésztörténet Könyvtár is az intézethez tartozik. Hasonlóan komplex és gazdag orvostörténeti kollekción Európában mindössze két-három létezik.

Könyvtárunk alapanyagát az egykori Budapesti Királyi Orvosegyesület könyvtárának állománya képezi - ezt gazdagította jelentősen az idők során több klinikai- és magángyűjtemény beolvadása, illetve dolgozóink gyűjtőmunkája. A könyvtár jelenleg mintegy 60 ezer kötet - ezen belül kb. 2500 kötet 16-17. századi - könyvből, 30 ezer kötet különlenyomatból és 40 ezer kötet periodikából áll. Gyűjtőkörünk az orvosi és gyógyszerészeti kiadványok terén a II. világháborúig terjed, ám természetesen az orvostörténeti kutatáshoz.

A könyvtár épülete

A Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár épületét Robelly Aladár tervei alapján építették az első világháború utolsó éveiben, neobarokk stílusban. Első tulajdonosa Kormos Ilona orfeumi magánénekesnő. Halálakor a ház az Irgalmas Rend tulajdonába került. 1945-ben kötözőhelyként működött, majd Heine-Medin kórházzá alakították át. Az államosítások során az ORFI Kórház tulajdonába került, itt rendezték be a kórház könyvtárát. 1956. februártól pedig egy emeleten itt működött az orvostörténeti könyvtár, amely lassanként átterjedt az épület összes helyiségére. A teljes épületet a könyvtár 60-as évek közepére (64-65) vette birtokba. A házat 1990-ben felújították, 2006-ban a renovált Gül Baba utcai szárnyba költözött a Levéltár.

A könyvtár gyűjteményei

Gyűjteményünk nyelvi és tematikai szempontból egyaránt igen sokrétű: könyveink kb. 15%-a latin, 30%-a német, és kb. 30%-a magyar nyelvű, a francia, angol, olasz, cseh, lengyel stb. nyelvű munkák mellett azonban akad itt kínai, japán, arab, ó- és újjörög, szanszkrit, török, sőt maláj nyelven kiadott kötet is. Téma szempontjából pedig a túlnyomórészt kitevő orvosi és gyógyszerészeti, valamint történeti műveken túl, igen sok értékes botanikai, asztrológiai, zoológiai, nyelvészeti, lexikográfiai vagy épp démonológiai ritkasággal is szolgálhatunk olvasóinknak.

Könyv-gyűjteményünkön belül kisebb gyűjteményi egységeket is létrehoztunk: ezek közül a legfontosabb a ritkasággyűjtemény, az úgynevezett S. anyag, amely elsősorban 16. századi másodsorban ritkább 17. századi, illetve magyar vonatkozású 18. századi könyveket tartalmaz. Ezen az S. anyagon belül őrizzük értékes kéziratainkat, inkunábulumainkat, régebbi keletű, vagy neves orvosoktól származó disszertációinkat is. Valamennyi itt őrzött könyvről részletes analitikus és könyvészeti leírást készítettünk.

Különgyűjteményt alkotnak az orvos-írók kifejezetten irodalmi munkái, a kézikönyvtári könyvek, az erotikus kiadványok, a disszertációk és a mikrofilmek is. Az S. anyagon "kívül rekedt" 17. századi kötetekről - bár nem áll módunkban őket külön elhelyezni - szintén alapos leírások állnak rendelkezésünkre.

Folyóirat-gyűjteményünk főként a világháború előtti hazai és német nyelvterületen kiadott orvosi-

gyógyszerészeti szaklapokat, valamint kurrens orvostörténeti lapokat tartalmaz. Számos itt őrzött folyóirat az országban egyedül nálunk olvasható. Ritkaságaink köz tartoznak például a homeopáthia első hazai folyóiratának számai, az Acta Helvetica, az Acta Leopoldina, az Acta Hafniensia, Vratislaviensia és Berolinensia 18. század kötetei, a századfordulón kiadott, rendkívül ritka Jahrbücher für Sexuellen Zwischenstufen az Anthropophyteia, vagy a Freud-féle Imago korai példányai, illetve az egyik első magyar tudományos lap, az Allergnädigst Privilegierte Anzeigen sorozata is.

Igen büszkék vagyunk kb. 30 000 kötetes, alaposan feldolgozott és katalogizált különlenyomat-gyűjteményünkre, amelyben olyan cikkek, tanulmányok is megtalálhatók, amelyek Magyarországon egyébként föllelhetetlen kiadványokban láttak napvilágot. Számos különlenyomat dedikált: s e dedikációk közt akad Sudhofftól, Sigeristtől, Ramón y Cajaltól vagy éppen Hans Schadewaldtól és Mayer Kolostól származó is.

Katalógusaink három fő csoportját: a szerzői-, a szak- és a ETO-katalógusok alkotják. Szakkatalógusainkat a nemzetközi bibliográfiák szakozása alapján megújítottuk - számítógépes feldolgozásunk során már ezt az új rendszert vesszük figyelembe. A könyvtár könyv- és különlenyomat anyagának elektronikus feldolgozása már évek óta folyik: eddig - létszámihiánnyal küszködve - a könyvek kb. 40 %-át sikerült gépre vinnünk. Az utóbbi évben a feldolgozásba már négyen is bekapcsolódtak - reményeink szerint a munka - legalábbis a könyvek vonatkozásában - három éven belül véget ér. Munkánkat bonyolítja, hogy könyvárunk könyvei jórészt idegen nyelvűek, így a feldolgozáshoz - a könyvtárosi szakismereteken és némi orvosi tájékozottságon túl - legalább két-három idegen nyelv alapfokú ismeretére van szükség.

Gondjaink, azonban elsősorban nem szakmaiak, hanem gyűjteményünk gyarapításával és elhelyezésével kapcsolatosak. Mivel eredetileg családi háznak készült épületünket kinőttük, új szerzeményeinket egyszerűen nem tudjuk hová tenni. Ebből a szempontból kifejezetten előnyös, hogy a könyvbeszerzésre fordítható összeg évek óta alig változik, s nagyobb vásárlásokra, értékes antikvár könyvek vagy a legfontosabb, modern külföldi szakirodalom rendszeres megvételére egyszerűen nincsen módunk. Gyűjteményünket jelenleg elsősorban belföldön kiadott könyvek, hagyatékok vásárlásával, ajándékozás és csere útján gyarapíthatjuk csupán.

Anyagi gondjaink miatt a gyűjtemény gyarapításában rendkívül fontos szerepet játszanak kül- és belföldi cserekapcsolataink. Ezek túlnyomó része kiadványcserén, kisebb hányada szolgáltatásokon alapul. 2000-ben, kiadványcsere és ajándékozás útján több, mint 700 ezer forint értékben jutottunk könyvekhez, folyóiratokhoz. Az alapvető külföldi orvostörténeti folyóiratok közül tízet (kb. 160 példányt) kapunk saját kiadású, több nyelvű periodikánként, az Orvostörténeti Közleményekért cserébe - a belföldi periodika-állománynak pedig 70 %-át kapjuk lapunkért viszonzásul. (Az itt szerkesztett Orvostörténeti Közlemények 150 példányát postázzuk megjelenésekor külföldre). Mivel szinte valamennyi orvostörténeti intézettel, gyűjteménnyel kapcsolatban állunk, gyakran kérnek tőlünk külföldről másolatokat, amelyekért cserébe szintén kiadványokhoz jutunk. Jelentős gyarapodást tesz lehetővé az is, hogy lapunkban rendszeresen ismertetjük a legfontosabb kül- és belföldi orvostörténeti könyveket, amelyeket támpéldányként, vagyis ingyen tudunk ekképpen beszerezni.

Bár könyvtárunkat bárki, akit érdeklődése erre indít, látogathatja s használhatja, könyvet, periodikát, különlenyomatot, gyűjteményünk egyedi és pótolhatatlan volta miatt, olvasóinknak kölcsön nem adhatunk. A kölcsönzésre csupán könyvtárközi úton nyílik lehetőség: általában azonban - egyedi elbírálás alapján - csak a 19. század közepe után kiadott műveket küldünk el megrendelőinknek, egyéb esetekben - térítés ellenében - fénymásolásra vagy fotózásra vállalkozunk. Gyűjteményünk legszebb darabjai kiállításokon is gyakran szerepelnek. Bevételi forrást jelent az is, ha könyveinket a kiadók, vagy a médiumok illusztrációs anyagaikhoz

hasznosítják.

Információs szolgálatunk telefonon, írásban és elektronikusan egyaránt igyekszik minden kérdésre választ adni. Gyakran fordulnak könyvárunkhoz témakutatási kérelmekkel is: noha olvasóinknak munkájukhoz minden segítséget szívesen megadunk, egyszerűbb esetekben bibliográfiákat is összeállítunk, csekély létszámunk miatt alaposabb, témafeltáró kutatást végezni sajnos nem tudunk.

A Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár nem csak Magyarországon, hanem egész Kelet-Európában az egyetlen olyan gyűjtemény, amelyben orvos- és egészségügy-történeti, gyógyszerésztörténeti témák eredménnyel kutathatók. Távlati célunk ezért, hogy anyagunkat az interneten is hozzáférhetővé tegyük, és egyedülálló kincstárunkat - könyvtárközi és információs szolgáltatásaink fejlesztésével is - regionális kutatási központtá emeljük.